

כוחה של תפילה

[נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – שיחה 1.
בהרהרה. בהסכמת הרב, מאמר זה נערך ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"וַיַּעֲתֶר יַצְחָק לְה' לְנוֹכַח אֲשֶׁתוֹ" (בראשית כה, כא) – פירש רש"י: "הִרְבָּה וְהַפְצִיר בְּתַפִּילָהּ. וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתַּפְצֵר וַתַּתְּפִיֵּס וַתַּתְּפֵּת לוֹ". לומר על ה' פיוס ופיתוי, נשמע תמוה.

חז"ל נקטו בלשון מוזרה עוד יותר. "מפני מה היו אבותינו עקורים? (כלומר גם אברהם היה טומטום, ושרה - עיקר מטרוו) (=רחם) לא היה לה! (יבמות סד:) / יצחק ורבקה היו עקרים, גם רחל וגם לאה ("וירא ה' כי שנואה לאה (=ולכן) ויפתח את רחמה - כט/לא) – מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים!" (יבמות סד:).
מה ענין "תאוה" זאת? מה פשרן של רצף צרות קשות אלו?

האמת היא שאנו טועים בתפישה רעיונית.

אנו חושבים שישנן בעיות בחיים ובגללם נאלצים אנו להתפלל. לא כן הדבר, אלא להיפך, בתחילה ה' קובע שמוקטל על האדם להתפלל, ורק בכדי להביאו לידי כך, ה' מטיל עליו צרות. על הפסוק: "ופרעה הקריב" (שמות יד, י) שאלו חז"ל שהיה צ"ל "קרב" או "התקרב", - ודרשו שהוא הקריב את לבו **לבויהם של ישראל** לאביהם שבשמים. "יפה היתה הקרבת פרעה לישראל ממאה צומות... משל למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו 'בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים'. שמע המלך והצילה. לאחר ימים בקש לישא אותה לאשה. היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה? גירה בה הלסטים כדי שתצעק וישמע המלך... א"ל המלך, לכן הייתי מתאוה, לשמוע קולך" (שמות רבה כא).

הננו רואים שרצון מלכו של עולם הוא שכנסת ישראל (אותה כלה המזוכרת עשר פעמים בשיר השירים) תתקשר אליו בתפילה. והיינו דברי האריז"ל ("שער המצוות", פרשת שופטים, דף קט) כי בחילוף ת-ט, "תפלה" היא לשון "טפלה", להיות נדבק במקורו של עולם, "מקומו" של עולם.

- אלו הם דברים העומדים ברומו של עולם (הספירות הנעלות ביותר) ובני אדם מזלזלים בהם (ברכות ו: עיי"ש רש"י).
- מזלו של אדם משתנה ע"י חתירה זו (זהר א/קלו).
- ולכן כתוב "ותתפלל על ה' (שמואל א' א/ו) ולא "אל ה'" (זהר ברעד:).

הערה – הרמב"ם כותב (בהל' תפילה ד/א) **שהכוונה מעכבת בתפילה**. כלומר, אם אדם רואה שלא כיון לבו, עליו להתפלל שוב. אמנם הרמב"ם (סי' ק"א) מייעץ לא להתפלל שוב, כי ע"פ רוב גם אז הוא לא יכוון. אבל אין זאת אומרת שהאדם יצא ידי חובתו - פשוט הדבר שנשאר מחוסר המצוה של תפלה, ונוסף על כך נכשל בעבירה של אמירת 19 ברכות לבטלה. ולכן, ב"משנה ברורה" שם (סי' ג') מזהיר שהאדם יעשה מאמץ גדול וישקול הדבר לפני שיגש להתפלל. הרב עובדיה יוסף (שו"ת יביע אומר, ח"ג או"ח סי' טו) מציע שהאדם שמחשבותיו מבולבלות, ובדרך כלל מכוון בתפילותיו, ידחה את זמן תפלתו ויתפלל מנחה או ערבית ב' פעמים, מטעם תשלומין כי כעת אנוס הוא. ואמנם כך פשט של דברי חז"ל: "לעולם ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכוון את לבו - יתפלל. ואם לאו, **אל יתפלל!**" (ברכות ל:).

הרי שיש כאן הוראה ברורה.

ובצדק כותב ב"חובות הלבבות" ("יחוד המעשה", לפני סוף פ"ה) "אמר אחד החסידים: תפילתנו זו זקוקה לבקשת סליחה". כלומר, הצורה הבלתי מכובדת בה התפללנו לה', גם על כך אנו צריכים לבקש מחילה וסליחה. הרי הרמב"ם כותב שהעומד בתפילה יראה את עצמו כאילו הוא עומד בשמים (הל' תפילה ד/ד). וכתוב בשו"ע (או"ח סי' צ"ה): "ויחשוב כאילו עומד בבית המקדש". בגלל חסרון זה קובל הנביא "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה. לכן הנני יוסיף להפליא העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר" (ישעיה כט, יג-יד). כלומר, נענשנו על כך (שתפילתנו מן השפה ולחוץ), בכך שחכמי התורה אינם מבינים על בוריו מה שכתוב בתורה (ראה שבת קלח: - קלט.) ועיין על כך ב"ספר חסידים" (סי' מ"ו).

מכאן שזוהי סיבה כללית ועמוקה לכך שאין אנו מבינים בתורה, ולא זוכרים תורתנו, ועל זה יש להתאונן הרבה. כל אחד ואחד מכיר את שפלות מצבנו.

אבל חז"ל לא רק תיארו לנו בצבעים קודרים מהו פשעו של המזלזל בתפילה, אלא גם ייעצו לנו נאמנה מה לעשות בכדי לתקן ולשוב למסילה הנכונה. ונזכיר כאן כמה מן הדרכותיהם.

א. "חציף עלי מאן דמצלי בבקתא" (ברכות לד:). כלומר, אין להתפלל במקום פרוץ לרשות הרבים, למקום שיש הפרעות של עוברים ושבים (תדא"ר ח'). תמוה מנהגם של אלו המתפללים ב"שטיבלך", במרפסות ועל מדרכות. הללו (ע"פ רוב) חוטפים את התפילה, כאילו היא מס שפתיים בלבד, בלי שום סממני מחשבה או הדר.

בזוהר (תקונים שבסוף תקו"ז, תקון ג) כתוב, שהבלענים הבולעים תיבות הם הם מזרע עשיו שאמר "הלעיטני נא". ומה יפה הנהיג הרמ"א בעירו (קראקא) שלא יעבור לפני התיבה שום בעל-יאהרציט אלא יסתפק באמירת "קדיש" בלבד. כי רק ש"ץ שרגיל בהברה נכונה, מנגינה נעימה והטעמה מרשימה, הוא בלבד שראוי לייצג את הציבור.

ב. כל שכן שאין לו לאדם להתפלל יחד עם אנשים המדברים ומשוחחים באמצע התפלה. הנה הט"ז (או"ח נ"ה סוף ס"ק ד) פסל אותם מלהוות "מנין" כשר, היות שהם אינם מכירים ערך התפילה. (יכל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת. וכל שאין ראוי לבילה, בילה מעכבת). ועוד יש בעיה שהמחשבות הבטלות נדבקות גם באלו העומדים סמוך להם (כמבואר ב"ספר חסידים" קטע תשי"ט) והשכינה מתרחקת.

ג. יש כמה אבות המביאים את ילדיהם עמם לבית הכנסת, ואם מדובר בפעוטות שלא הגיעו לגיל חינוך, יצא שכרם בהפסדם. ה"משנה ברורה" (צח ס"ק ג) מביא דברי של"ה (מהדורת אמשטרדם, דף רנו, עניני תפילה, אחרי עניני חנוכה) שהילדים משחקים ומרקדים בביהכ"נ ומחללים קדושת ביהכ"נ, "וגם מבלבלים דעת המתפללים. גם כי יזקינו, לא יסורו ממנהגם שנתחנכו בילדותם לבזות קדושת ביהכ"נ. רק כאשר הגיע הילד לחינוך יביאנו לביהכ"נ וילמדהו לשבת באימה ויראה ולא לזוז ממקומו". מקורו של של"ה (והוא מצטטו בשמו) הוא ר' מנחם דילונזאנו (ספר "דרך חיים", דף קי"ז) ושם כתב על המביאים תינוקות: "ידאגו מן הפורענות". גם בהלכות מגילה (סי' תרפ"ט ס"ק יח) מתנגד ה"משנה ברורה" להבאת ילדים קטנים ביותר לביהכ"נ אפילו בעת קריאת המגילה, מהטעם הנ"ל. (ולמעשה, האב רק ממלא תפקיד של שמר-טף כדי לעזור למנוחת בני ביתו, שהפעוטות לא ירעישו בביתו. אבל הוא עצמו לא התפלל אז כהוגן).

מהר"ל ג"כ סבור להמנע מלהביא ילדים קטנים ביותר. במצוות הקהל דרשו חז"ל "טף למה באים? לתת שכר למביאייהם" (חגיגה ג). וכותב מהר"ל ("גור אריה", דברים לא, יב) "והאי טף איירי בקטן שיכול ללמוד. דאי לאו הכי, היכי נאמר ליתן שכר למביאייהם, מאי שכר יש כאן ותינוק קטן אינו יכול להבין?!". לכן הוא מבאר שדוקא מדובר ביכול להבין, ומביאים אותו אע"פ שהוא לומד בבית. (ואע"פ שתינוק שיכול להחזיק בידי אביו חייבים בלאו הכי להעלותו לירושלים משום מצוות עלייה לרגל. אבל זה כבר קיימו בו בתחילת החג. כעת הרי טורחים אתו שוב, בחול המועד). ברור הדבר שמהר"ל לא מייחס שום ערך לפעולה שאינה מלווה הגיון ותועלת.

העולם עומד על ג' עמודים, ואחד מהם הוא תפילה (אבות א). אבל אם אין האדם מכוון, אין זו תפילה כלל, כי מצוות תפילה למדנו מן הכתוב "ולעובדו בכל לבבכם" (דברים יא, ג) - "איזו היא עבודה שהיא בלב? הוי אומר זו תפילה" (תענית ב). ולא שייך קיום תפילה בשפתיים בלבד, והרי כל עמל תפילתנו היא בעיקר בכדי שה' יענה לנו ויעשה את בקשותינו. אנו מצפים לקבל פתרון לבעיותינו. אמרו חז"ל: "אם פוונת את לבך בתפילה, תהא מבושר שנשמעה תפילתך" (ירושלמי ברכות ה/ד). "תכין לבס, תקשיב אזנך" (תהלים י, יז) "ומכלל הן, נשמע לאו".

כמה טוב לנו שאנו נמצאים בהיכל הקודש, בישיבה. במקום שיודעים יותר מאשר במקומות אחרים
מה היא תפילה; איך צורת התפילה; מה הוא תוכן התפילה; איך מתכוננים לתפילה. "אין עומדים
להתפלל אלא מתוך דברי תורה" (ברכות לא.). ויש שפרשו שיש ללמוד מוסר לפני ההגשה לתפילה, כדי
שהלב יהא מכוון היטב. אנו צריכים להתחזק שוב ושוב מיום ליום, כמו שאמרו: "ארבעה צריכים
חיזוק: תורה, תפילה, מעשים טובים ודרך ארץ" (ברכות לב.). נתחזק נא, כמו שעשו יצחק ורבקה, ונזכה ל'
- "ויעתר לו ה'".

(הערה: עיין שיחה פרשת ואתחנן (1) וכן פרשת ואתחנן (2))